

19. Pluess, M. (2015). Individual Differences in Environmental Sensitivity. *Child Development Perspectives*, 9(3), 138-143. doi: 10.1111/cdep.12120
20. Pluess, M., & Belsky, J. (2010). Differential susceptibility to parenting and quality child care. *Developmental Psychology*, 46(2), 379-390. doi: 10.1037/a0015203
21. Roisman, G., Newman, D., Fraley, R., Haltigan, J., Groh, A., & Haydon, K. (2012). Distinguishing differential susceptibility from diathesis–stress: Recommendations for evaluating interaction effects. *Development And Psychopathology*, 24(02), 389-409. doi: 10.1017/s0954579412000065
22. Sih, A., Bell, A.M. (2008). Insights for behavioral ecology from behavioral syndromes. In: Brockmann, H.J., Roper, T.J., Naguib, M., Wynne-Edwards, K.E., Barnard, C., Mitani, J., editors. *Advances in the Study of Behavior*, Vol. 38, San Diego: Elsevier Academic Press, pp. 227–81
23. Wolf, M., van Doorn, G. S., & Weissing, F. J. (2008). Evolutionary emergence of responsive and unresponsive personalities. *PNAS Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 105(41), 15825-15830. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805473105>

INTELIGENȚELE MULTIPLE ÎN LOGOPEDIE

Anghel Elisabeta Elena, Drd.

Profesor de psihopedagogie specială la

Școala Gimnazială Specială „Constantin Păunescu”

București, România

Rezumat

În psihologia clasică se disting două concepții despre inteligență și anume o abordare „psihometrică standard” sau o abordare „multifactorială”.

Howard Gardner menționează în „Inteligențe multiple există o viziune alternativă pe care aș vrea să o prezint – una bazată pe o viziune foarte diferită asupra școlii. Este o viziune pluralistă asupra minții, recunoscând multe fațete discrete ale cunoașterii, care acceptă faptul că oamenii au puteri cognitive diferite ale cunoașterii și stiluri cognitive deosebite. Această elaborare „pluralistă” a transformat-o Howard Gardner în „Teoria inteligențelor multiple”.

Cuvinte cheie: Inteligențe multiple, inteligență

Summary

To begin with, H. Gardner stated that classical psychology distinguishes two concepts of intelligence, namely a "standard psychometric" approach and a "multifactorial" one.

After discussing the new intelligences added by Gardner, he mentions: "My hesitation in fully accepting an existential intelligence stems from the precarious hitherto evidence that there are areas of the brain specifically involved in the decoding of these major aspects of existence". The cognitive method specific to philosophers, those who ask questions about the meaning of happiness, the beginning of the universe; probably spirituality also falls here.

Pornind de la afirmațiile lui H. Gardner că în psihologia clasică se disting două concepții despre inteligență și anume o abordare „psihometrică standard” sau o abordare „multifactorială”.

Totul a pornit de la cererea de realizare a unui sistem de măsurare a inteligenței copiilor la înscrierea în școală, din perioada anilor 1900 la Paris, tânărul psiholog fiind Alfred Binet; pe scurt acesta a descoperit „testul de inteligență” – Q.I.

După Primul Război Mondial Q.I. – și „testul de inteligență – a cunoscut un real succes în Statele Unite; acum se putea măsura inteligența, se putea realiza o clasificare, se putea ordona în raport cu inteligența, se putea măsura potențialul unui copil. Ulterior s-au constatat divergențe între capacitatea intelectuală măsurată prin testele de inteligență și capacitățile copiilor.

Howard Gardner menționează în „Inteligențe multiple (Noi orizonturi” traducere de Nicolae Damaschin, ed. Sigma, p.12), [3]: *Există o viziune alternativă pe care aș vrea să o prezint – una bazată pe o viziune foarte diferită asupra școlii. Este o viziune pluralistă asupra minții, recunoscând multe fațete discrete ale cunoașterii, care acceptă faptul că oamenii au puteri cognitive diferite ale cunoașterii și stiluri cognitive deosebite.*

Această elaborare „pluralistă” a transformat-o Howard Gardner în „Teoria inteligențelor multiple”.

Teoria inteligențelor multiple subliniază faptul că oamenii au anumite tipuri de inteligență, la nivel biologic, aptitudini de rezolvare a unor probleme sau capacitatea de a formula opinii și a le comunica cu ușurință, astfel conform lui H. Gardner se pot distinge:

Inteligența corporal-chinestezică: exemplificarea acestui tip de inteligență o face Gardner prin istoria sportului american. Acesta demonstrează că individul pus în situații total necunoscute, surprinde cu acuratețea și corectitudinea executării fizice realizate, dovedind o inteligență corporal-chinestezică. Capacitatea de a-și utiliza capacitățile mentale pentru a-și coordona propriile mișcări corporale. Această inteligență pune în discuție credința populară conform căreia activitățile fizice și cele mentale au legătură. Aceștia înțeleg cel mai bine lumea prin intermediul aspectelor concrete; le plac mișcarea fizică și experiențele tactile, sunt foarte îndemânatici.

Inteligența logico-matematică: acest tip de inteligență îl explică Barbara Mc. Clintock, câștigătoarea Premiului Nobel; astfel Gardner egalează „gândirea științifică” cu cea logico-matematică. Aceasta reprezintă capacitatea de a detecta tipare, de a raționa deductiv și de a gândi logic. Persoanele cu inteligență logico-matematică au înclinații pentru raționament, ordine, gândire în termeni de cauză și efect, crearea ipotezelor, căutarea regularităților specifice modelelor și au o viziune esențialmente rațională asupra vieții.

Inteligența lingvistică: include capacitatea de a manipula efectiv limba pentru o exprimare retorică sau poetică, de a utiliza limba ca mijloc de reamintire a informațiilor (un exponent autohton al acestei inteligențe este Mihai Eminescu, poetul național).

Zona **Brocca** este responsabilă pentru realizarea propozițiilor gramaticale; pornind de la destructurări la nivelul acestei zone, Gardner menționează faptul că „o persoană ... poate înțelege bine cuvintele și propozițiile, dar va avea probleme în a combina cuvintele altfel decât în cele mai simple propoziții”. Gardner explică excelența la nivelul inteligenței lingvistice prin compararea cu tulburările la nivelul limbajului.

Inteligența spațială: navigația și capacitatea de rezolvare de probleme la nivelul folosirii și utilizării unor sisteme de navigație. O parabolă cu nevăzătorul explică diferența dintre inteligența vizuală și cea spațială. Modalitatea de compensare a deficitului de vedere prin înregistrarea, memorarea spațiului sau „simțirea” acestuia. Revenirea la deficiențe sau sindrom a lui Gardner ajută la definirea inteligențelor. Capacitatea de a manipula și de a crea imagini mentale pentru a rezolva probleme. Această inteligență nu se limitează la domeniile vizuale – Gardner menționează că inteligența spațială se dezvoltă și la copii care nu pot vedea. Persoanele înțeleg foarte bine hărțile și planurile desenate, identifică, modifică și transformă diferitele aspecte ale lumii spațiale, vizuale. Au o sensibilitate extremă față de detaliile vizuale, își reprezintă ideile grafic, prin desene și schițe, și se pot orienta foarte ușor.

Inteligența interpersonală: experiența lui Ane Helliman în instruirea unui copil orb demonstrează o inteligență emoțională – interpersonală. Această inteligență se bazează pe

capacitatea excepțională de a observa contrastele comportamentale, temperamentale, dar și ceea ce-i motivează pe cei observați în intențiile lor. Gardner specifică faptul că această inteligență nu depinde de limbaj. Mergând cu parabolele sau comparațiile făcute cu o oarecare deficiență, astfel în boala Alzheimer sunt capacitățile de procesare spațială, logică și lingvistică, dar aceștia sunt adecvați din punct de vedere social și jenați de erorile lor.

Inteligența interpersonală reprezintă capacitatea centrală de a observa distincții la alții, în special, contraste în ceea ce privește dispozițiile, temperamentele, motivațiile și intențiile. Le înțeleg pe celelalte persoane, recunosc diferențele dintre oameni și apreciază modul lor de gândire, sunt capabili de empatie, se pricep la motivare și manipulare.

Inteligența intrapersonală: analiza comportamentelor proprii în anumite situații trăite și impactul avut asupra propriei persoane, se traduce prin inteligență intrapersonală. „*O persoană cu o inteligență intrapersonală bună are un model viabil și eficient asupra sa – unul care va fi concret cu o descriere realizată de observatori atenți, care cunosc bine acea persoană*” [3, p. 26]. Gardner mai menținează în cazul inteligenței intrapersonale că intervin și alte tipuri de inteligență. Alte exemple ale inteligenței intrapersonale reprezintă caracteristicile de comportament ale copilului autistic; astfel copilul autistic este un exemplu de persoană afectată la nivelul inteligenței intrapersonale – nu poate să se refere la sine, în multe din cazuri sau cu greutate se poate percepe pe sine. De obicei în jocul copilului autistic intervine un „alter ego” în care se investesc acțiuni, sentimente etc., de aici acești copii nu au o inteligență intrapersonală.

Persoanele cu **inteligență intrapersonală** au acces la propria viață sentimentală, propriile emoții, capacitatea de a face deosebiri între aceste emoții și în cele din urmă de a le califica și de a le folosi ca mijloc pentru înțelegerea și orientarea propriului comportament. Persoanele înțeleg cel mai bine lumea din propriul lor punct de vedere, care este și unicul punct de vedere luat în considerare. Sunt extrem de conștienți de propriile convingeri, sentimente și motivații. Își pot evalua foarte corect aptitudinile și punctele slabe și le plac provocările.

În momentul expunerii teoriilor multiple, H. Gardner a fost întrebat cum poate să-l explice pe Charles Darwin și unde se situează în setul de inteligențe propus. Astfel H. Gardner revine și adaugă inteligența naturalistă și aici explică prin capacitatea de a recunoaște anumite specimene ca făcând parte dintr-o specie, deosebirea unei păsări de cealaltă dar prin ascultarea ciripitului acesteia. Alegerea instinctuală a ceea ce e bun pentru sine din punct de vedere al elementului din natură. Înțeleg cel mai bine lumea prin intermediul mediului lor; le place să grupeze obiectele ierarhic și au expertiză în recunoașterea și clasificarea plantelor și animalelor. Le place să lucreze și să-și petreacă timpul în aer liber. Aceste capacități de observare, colectare și calificare pot fi aplicate și mediului „uman”. Totodată cu adăugarea inteligenței naturalistă, Gardner adaugă și inteligența spirituală setului de inteligențe, dar fără a o accepta în totalitate. Întrebat de ce nu acceptă o inteligență spirituală sau religioasă, acesta răspunde: „*Dacă aș face-o, aș da satisfacție prietenilor mei, dar mai ales, inamicilor mei.*”

În concluzie, Gardner preferă să atribuie părții filozofice a existenței noastre o capacitate intelectuală, o inteligență existențială, astfel el remarcă faptul că, potrivit criteriilor personale de definire a inteligenței, inteligența existențială satisface criteriile lui. Inteligența existențială referindu-se la capacități extraordinare de a medita asupra întrebărilor fundamentale: „De ce trăim? Cine suntem? Ce este dragostea?”

După dezbateri asupra noilor inteligențe adăugate de Gardner, acesta menționează: „Ezitatea mea în a accepta integral o inteligență existențială provine din precaritatea de până acum a

dovezilor că există zonele creierului implicate anume în decodarea acestor aspecte majore ale existenței” [3, p. 30]. Modalitatea de cunoaștere specifică a filosofilor, celor care își pun întrebări sespre sensul fericirii, despre începutul Universului; probabil că și spiritualitatea se încadrează aici.

Concluzionând, Gardner menționează că setul de inteligență propus de el în cadrul teoriei inteligențelor multiple, sunt cu precădere independente unele față de altele, justificând că atunci când există o leziune cerebrală nu se anihilează în totalitate capacitățile individului.

Gardner consideră corelațiile realizate în cadrul testării inteligenței prin teste ce măsoară Q.I. – provin din modalitatea de testare și anume prin măsurarea capacității de răspuns rapid la probleme logico-matematice sau lingvistice. Testarea presupune acoperirea, în evaluarea tuturor inteligențelor umane.

Teoria Inteligențelor Multiple a fost pentru prima oară publicată de către Howard Gardner în lucrarea *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences* în 1983 [5]. Teoria sa este rezultatul unor îndelungi cercetări în studiul profilelor cognitive ale copiilor supradotați, autiști, savanți idioți, oameni cu dificultăți în învățare, a persoanelor aparținătoare a diferite culturi.

Concluzia la care ajunge Gardner este că: Inteligența nu este o trăsătură înnăscută care domină celelalte abilități pe care le au elevii; nu pune la îndoială existența unei inteligențe generale dar aduce probe conform cărora definiția tradițională a inteligenței nu acoperă posibilitățile cognitive recent descoperite; rezultatele cercetării sugerează faptul că inteligența este localizată pe diferite zone ale creierului care sunt conectate între ele, se susțin una pe alta, dar pot funcționa și independent dacă este nevoie. Se pot dezvolta în condiții optime de mediu.

Teoria lui Gardner pornește de la ideea existenței mai multor inteligențe diferite și individuale ce conduc la modalități diferite de cunoaștere, înțelegere și învățare. Astfel, capacitatea cognitivă a omului este descrisă printr-un set de abilități, talente, deprinderi mentale pe care dr. Gardner le numește „inteligențe”.

Descoperirile lui Howard Gardner au fost preluate cu mare interes de comunitatea educațională internațională. Aceasta, de altfel era obișnuită cu un alt mod de a aborda inteligența: unică, măsurabilă, indicator al succesului academic. „*Inteligența este o abilitate de a rezolva probleme sau de a crea produse care au valoare într-o anumită cultură*”

Numită și inteligență verbală, inteligența lingvistică, una din cele opt identificate de Gardner, vizează capacitatea de a folosi limba nativă, dar și alte limbi, pentru a comunica, a gândi în cuvinte și a rezolva probleme sau a dezvolta produse cu ajutorul codului lingvistic. Inteligența lingvistică se poate descrie ca: înțelegerea ordinii și semnificației cuvintelor, utilizarea optimă a operațiilor limbajului, și cei care folosesc limbajul semnelor, se consideră că utilizează cu precădere, pentru a comunica, părțile creierului responsabile de inteligența verbală. Inteligența lingvistică poate fi regăsită la nivelul expunerii unor povești, în felul de manifestare a creativității, presupunând o abilitate crescută în utilizarea limbajului.

Astfel inteligența lingvistică este cea mai des întâlnită competență umană, reprezentând capacitatea de a folosi eficient cuvintele, fie în registrul oral, fie în registrul scris, fiind prezentă în activități de rutină precum: scrierea unui e-mail, citirea unui ziar etc, ea este specifică poezilor, romancierilor, jurnaliștilor, avocaților, profesorilor și oratorilor. Un elev cu acest tip de inteligență va agreea în mod deosebit să citească, să scrie, să povestească, să facă jocuri de

cuvinte, însă oricine își poate folosi tipurile de inteligență la care excelează pentru a-și îmbunătăți inteligența verbală.

Chiar dacă suntem obișnuiți să vedem lucrurile din diverse unghiuri în mintea noastră, putem să răsucim literele și să ne jucăm cu ele creând ritmuri melodice. Scriitori sunt acei în a căror viață a intrat inteligenta lingvistică a înflorit prin muncă și, poate, și prin norocul tragerii genetice - moștenirea genetică. Alte persoane, mai puțin fericite, pot prezenta dificultăți speciale ale limbajului. Albert Einstein este un reprezentant de seamă al elitei savanților ce a vorbit foarte târziu. Mulți copii, altfel normali sau aproape de cei normali, dau dovadă de dificultăți selective în învățarea limbii. Uneori, dificultatea pare să se fi întâlnit în principal în discriminare.

Capacitatea de a procesa mesajele lingvistice rapid o condiție prealabilă pentru înțelegerea discursului normal pare să depindă de un lob temporal stâng intact și astfel leziunile sau dezvoltarea anormală a acestei zone neuronale sunt, în general, suficiente chiar și atunci când mulți copii prezintă dificultăți selective în aspectele fonologice ale limbajului, unul încurajează și copiii afectați de componentele lingvistice. Uneori, „hiperlexia” se produce și în alte situații și cu alte simptome cele ale *savantului idiot* sau a copilului autistic.

De exemplu, un copil hiperlexic studiat de Fritz Dreifuss și de Charleroi Mehegan poate reda imediat informații în legătură cu o anumită zi din săptămână datelor istorice îndepărtate, care arată o memorie excelentă pentru numere dar și pentru informația și acțiunile din acea zi. Copiii surzi ai părinților auditivi vor dezvolta singuri un limbaj simplu de gest care prezintă cele mai importante trăsături ale limbajului natural în aceste limbi de gest care se dezvoltă spontan se găsesc manifestări ale proprietăților sintactice și semantice de bază expuse în cele mai timpurii declarații orale ale copiilor auditivi. Cu toate acestea, afazia simplă implică aproape întotdeauna dificultăți de citire, gradul de dificultate va depinde de tipul de alfabetizare prezent. Ceea ce dovedește instructiv sunt diferitele moduri în care lectura poate fi prezentată în sistemul nervos în funcție de codul favorizat de o anumită cultură. Pentru un singur lucru, există în mod clar indivizi care sunt chiar foarte afectați, care se pot descurca foarte bine - în cadrul sarcinilor normale - pe sarcini cognitive care nu sunt legate în mod specific de limbaj.

După declarațiile lui Gardner pacienții cu afecțiune afazică și-au pierdut abilitățile de a fi scriitori, și totuși pacienții grav afazici și-au păstrat abilitățile de a fi muzicieni, artiști sau ingineri. În mod clar această economisire selectivă a abilităților profesionale ar fi imposibilă, dacă limbajul este indisolubil asociat cu alte forme de intelect.

Gardner afirmă că: chiar și o ușoară afazie se dovedește suficientă pentru distrugerea talentului literar individual, totuși un studiu al modului în care limbajul se descompune în condiții de leziuni ale creierului se dovedește surprinzător de sugestiv pentru un student la litere.

Se dovedește că canalul lingvistic poate fi sărăcit în moduri caracteristice în funcție de tulburarea particulară a leziunilor cerebrale; Noam Chomsky și antropologul Claude Levi-Strauss, cred că toate limbile au trebuit să fie dobândite într-un moment în timp în mintea mea, pare mult mai probabil că, competența lingvistică umană rezultă dintr-o adunare a unui număr de sisteme discrete, a căror istorie evolutivă datează de mai multe mii de ani.

Teoria lui Gardner pornește de la ideea existenței mai multor inteligențe diferite și individuale ce conduc la modalități diferite de cunoaștere, înțelegere și învățare. Astfel, capacitatea cognitivă a omului este descrisă printr-un set de abilități, talente, deprinderi mentale pe care dr. Gardner le numește „inteligențe”.

„Inteligența este o abilitate de a rezolva probleme sau de a crea produse care au valoare într-o anumită cultură.” (Gardner)

Numită și inteligență verbală, inteligența lingvistică, una din cele opt identificate de Gardner, vizează capacitatea de a folosi limba nativă, dar și alte limbi, pentru a comunica, a gândi în cuvinte și a rezolva probleme sau a dezvolta produse cu ajutorul codului lingvistic.

Inteligența lingvistică se poate descrie ca: înțelegerea ordinii și semnificației cuvintelor, utilizarea optimă a operațiilor limbajului, și cei care folosesc limbajul semnelor, se consideră că utilizează cu precădere, pentru a comunica, părțile creierului responsabile de inteligența verbală. [2, p. 55]

Inteligența lingvistică poate fi regăsită la nivelul expunerii unor povești, în felul de manifestare a creativității, presupunând o abilitate crescută în utilizarea limbajului. Astfel inteligența lingvistică este cea mai des întâlnită competență umană, reprezentând capacitatea de a folosi eficient cuvintele, fie în registrul oral, fie în registrul scris, fiind prezentă în activități de rutină precum: scrierea unui e-mail, citirea unui ziar etc, ea este specifică poetilor, romancierilor, jurnaliștilor, avocaților, profesorilor și oratorilor. Un elev cu acest tip de inteligență va agreea în mod deosebit să citească, să scrie, să povestească, să facă jocuri de cuvinte, însă oricine își poate folosi tipurile de inteligență la care excelează pentru a-și îmbunătăți inteligența verbală. [1, p. 80].

În concluzie, în fiecare individ se regăsesc inteligențele multiple identificate de H. Gardner, fiecare într-o măsură oarecare. Folosindu-ne de inteligența dominantă (sau inteligențele dominante) în activitățile logopedice putem dezvolta o inteligență mai slab dezvoltată. Astfel, ne putem folosi de inteligența matematică pentru a dezvolta inteligența lingvistică... iar exemplele mai pot continua...

Bibliografie:

1. Armstrong Thomas, Ești mai inteligent decât crezi. Un ghid al inteligențelor multiple pentru copii, Editura Curtea veche, București, 2011.
2. Furtună M., Supertehnici pentru dezvoltarea inteligenței, Editura Fulger, Medgidia, 2012.
3. Gardner, H., Mentea disciplinată, Editura Sigma, București, 2005
4. Păcurari, O. (coord.), Strategii didactice inovative, Ed. Sigma, București, 2003.
5. Gardner H., Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences, Basic Books, 1993.

INTERVENȚIA PRECOCE ÎN LOGOPEDIE

Lăzărescu Ana Maria, lect.dr.

*Facultatea de Psihologie, Științele Educației și Asistență Socială,
Universitatea Petre Andrei din Iași*

Rezumat: Principiul intervenției precoce sau timpurii se referă la faptul că orice tulburare de limbaj trebuie abordată înainte ca aceasta să se dezvolte și să se consolideze sub forma unor deprinderi stabile, întreținute prin exercițiu și rezistente la schimbare. Orice intervenție logopedică trebuie să coincidă cu debutul tulburării de limbaj și nu mai târziu pentru a se evita dezvoltarea defectuoasă a limbajului.

Cuvinte cheie: intervenție logopedică, intervenție precoce, tulburare de limbaj, vârsta timpurie

Abstract: The principle of early or early intervention refers to the fact that any language disorder needs to be approached before it develops and consolidates in the form of stable, exercise-